

Deme László 70 éves

Deme László, aki 1981-ig a JATE Magyar Nyelvészeti Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára volt, 1991 őszén ünnepli 70. születésnapját.

1921. november 14-én született Pécelen. A nyelvészeti kérdések iránti érdeklődése Eötvös-kollégista korában kezdődött. Pályakezdése korántsem mondható szokványosnak, hiszen például első szakcikkei már bölcsészhallgató korában megjelentek, s 1941 nyarán a Magyar-ságkutató Intézet külső munkatársaként vehetett részt az első országos néprajzkutató értekezlet előkészítésében és lebonyolításában. Fiatalon elnyerte a Magyar Nyelvtudományi Társaság alapította Szinnyei-emlékérmet, majd a Szily-jutalmat is. Kiemelkedő teljesítmény volt a huszonévesen írott „A nyelvjárási anyag felhasználása és feldolgozása” című munkája és az a hangjelölési rendszer, amely a nyelvjárási anyagközlésben mindmáig használatos.

Az 1950-es évek elejétől Deme László is bekapcsolódott a magyar nyelvudomány egyik legjelentősebb vállalkozásába, a Magyar Nyelvjárások Atlaszána anyaggyűjtő és feldolgozó munkálataiba. Az atlasz 1968 és 1977 között megjelent hat kötetének is ő lett az egyik szerkesztője. Emellett az 1950-es évek első felében – részben az atlaszmunkálatokhoz kapcsolódva – írta meg Deme László „A magyar nyelvjárások néhány kérdése” és a „Nyelvtanulmány funkciója és további problémái” című könyveit, s közülük az utóbbival a kandidátusi fokozatot is megszerezte.

1964 őszén Pozsonyba került, ahol a Komensky Egyetem vendégtanáraként tevékenykedett. 1970-ben szerezte meg a nyelvudomány doktora fokozatot. Ugyanebben az évben került Szegedre, a JATE újonnan felállított Általános és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékére tanszékvezető egyetemi tanárnak. 1977-ben tanszékvezetőként került át a Magyar Nyelvészeti Tanszékre, ahonnan 1981-ben nyugdíjba ment.

Deme László nemcsak a nyelvjáráskutatásban teremtett maradandó értékeket, hanem a nyelvhasználatban, a nyelvhasználat nemzeti és nemzetiségi kommunikációs kérdéseinek elemzésében, nyelvtörténeti kutatásaiban és nyelvfilozófiai vizsgálódásaiban is.

Deme László – amint az szakmai körökben közismert – a nyelvudomány több területén is kiemelkedőt alkotott, az azonban mindig nagyon távol állt tőle – s így van ez ma is –, hogy a tudomány elefántcsonttornyába zárkózva írja munkáit: nemcsak kiváló tudós, ízig-veéig pedagógus is. Ezt nem csupán az egyetemi hallgatóknak tartott előadásain lehetett tapasztalni, hanem a legkülönbözőbb megnyilatkozásaiban is megfigyelhetjük, ha pl. kisdíjaknak ír a Kincskereső hasábjain, – melynek éveken át főszerkesztője volt – ha a rádióhallgatókhoz szól a „Beszélni nehéz” műsorában, vagy ha éppen kongresszusi előadást tart. Tudósi és emberi kisugárzó, nevelő hatása sohasem maradt az egyetem vagy más intézmény falain belül, mert írásainak és előadásainak kristálytisztá logikáját, gondolatgazdagságát – mindennapi munkájukba építve – nemcsak sok szakember, hanem a tanári továbbképzésben részt vevők száza, tanítványainak ezrei vitték s viszik tovább. Kívánhatnák-e jobbat, szebbet 70. születésnapján Neki, mint azt, hogy fiatalos lendületét, öniróniára is hajlamos jó humorát, igazságtalanságokon is fölül-emelkedni tudó segítőkészségét őrizze meg még nagyon-nagyon sokáig. Őszinte szívből kívánok ehhez sok erőt, nagyon jó egészséget!

SZABÓ JÓZSEF EGYETEMI DOCENS

„Felnőttek, mi békére vágyunk!”

1986-ban a bulgáriai Gyermekkönyvhéten vendégeskedtem, meghozzá Ruzsében, az egykor gazdag, Duna-parti kereskedővárosban, ahol a Nobel-díjas Elias Canetti, a németül fogalmazó szefárd-zsidó író született. Canetti szülőházát ugyan nem tudták megmutatni lelkes pionírvezető-vendéglátóim, viszont jó néhány alkalmat teremtettek, hogy potenciális bolgár gyermekolvasóimmal találkozzam. Egy ilyen találkozáson hangzott el az alábbi kérdés: – Hogyan harcolnak a magyar gyerekek a békéért? – Zavarba jöttem, mert engem nem tanítottak be előre, mint a kérdező fekete szemű piros nyakkendőst. Visszakérdeztem: – Előbb ti mondjátok meg, hogy a bolgár gyerekek hogyan harcolnak? – Némi hümmögés után megszületett a válasz: – Hát plakátokat rajzolunk, gyűléseket szervezünk és táviratokat küldünk az

amerikai elnöknek. – Egy pillanatra magam elé képzeltem Ronald Reagent, amint a reggeli lágytojás mellett aggodalmas arckifejezéssel a bolgár gyerekek táviratait olvassatja, de aztán erőt vettem magamon, és kivágtam: – A magyar gyerekek pontosan ezt csinálják. – Ettől mindenki felderült, – mehetünk ebédelni...

Talán ebből is látszik, hogy a „békeharc” már ekkoriban sem töltött el különös lelkesedéssel. (Mellesleg korábban sem: a hetvenes évek elején hónapokat, sőt, egy teljes tanévet (’71–’72) húztam le a Szovjetunióban, s ekkor figyeltem fel a béke megvédéséről szónokoló s ugyanakkor a szovjet hadsereget dicsőítő vezércikkek skizofréniájára.) A békéért harcolni olyasmiról, mint az önmegtartóztatásért szeretkezni – hadd idézzem pontatlanul ezt a nemrégiben megismert aforizmat!

De, sőt DE! A napokban jutott el hozzám a vajdasági magyar gyerekek hetilapjának, a JÓ PAJTÁS-nak október 24-i száma, amelyben egy igazi – gyerektől származó – „békeverset” olvastam. Versnek nem is vers, még gyerekesnek sem igazán jó, de ami az érvényességét illeti – a „téves csatatérre” hurcolt férfiak fiainak, öccseinek ennél hitelesebb vallomásával sohasem találkoztam. S ennél bölcsőbb helyzetmegítéléssel is alig.

Ismét az Andersen-mese igazsága ragyog fel a képzelt ruhában parádézó uralkodót az ártatlan gyermek leplezi le: – „Meztelen a király!” – Hadd ajánljam figyelmükbe a vajdasági Kapuszinában lakó, 7. osztályos Kovács János dőcögős, mégis hiteles „békeversét”, íme:

Mi békére vágyunk, felnőttek!
Ezt üzenik nektek a gyerekek.
Dobjátok a fegyvert el!
Éljen mindenki békében.

Kedves Jancsi!
Én a te békeharcodat támogatom.

KISS FERENC

Meddig folyik e gyászos harc?
Meddig lesz még sápadt arc?
Meddig folyik emberek vére?
Meddig harcol országunk népe?

A gyilkos fegyvert mikor dobják el?
És miért nem intézik ezt csendben el?
Aggódó szülők meddig fognak sírni?
Fiaikat csak fényképen látni?

Felnőttek, mi békére vágyunk!
Maradjon meg a mi országunk!
A fehér galamb mikor száll fel?
A fegyvert mikor dobják már el?

Épüljenek szép óvodák és iskolák
– körülöttük nyíljon millió virág! –
testvérnépet összekötő szép hidak,
hegyekbe vajt nagy alagutak.

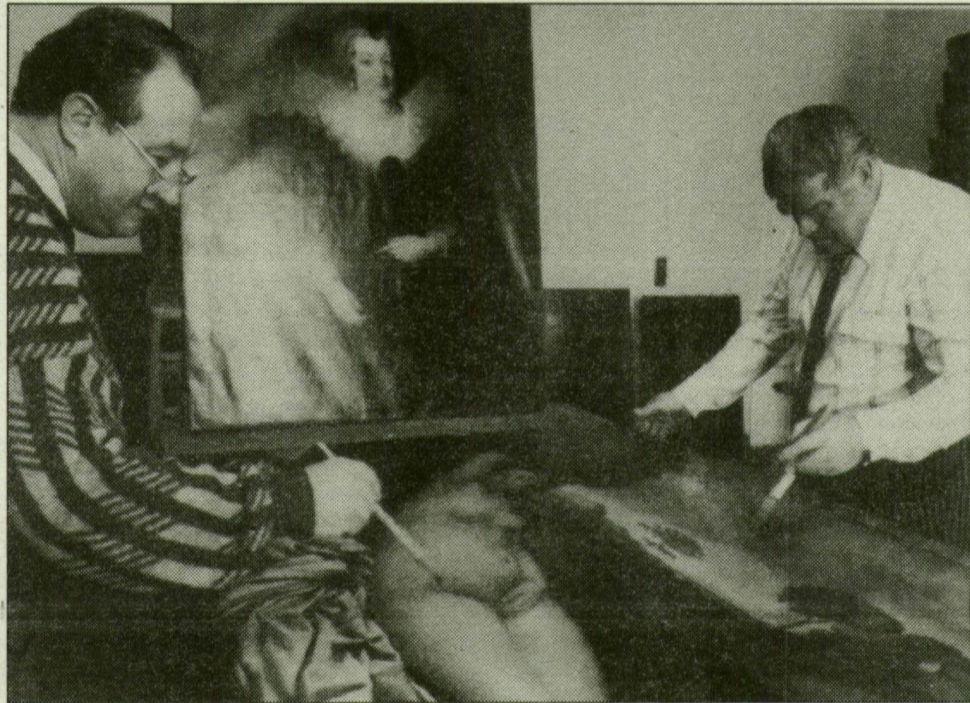
Két kiállítás

Papp György szegedi grafikusművész tűzzománcaiból rendez kiállítást a Képcsarnok zalaegerszegi Kisfaludy Stróbl Zsigmond Terme. A november 23-áig nyitvatartó tárlat november 14-től várja az érdeklődőket.

Fodor József vásárhelyi festőművész a Képcsarnok szolnoki Aba Novák Vilmos Termében mutatja be legújabb alkotásait. A tárlatot holnap, csütörtökön délután 5 órakor nyitja meg Hajnal József, az Új Néplap főszerkesztője. A bemutató november 23-áig tekinthető meg.

Elhunyt Várnai György

Rövid szenvedés után tegnap délelőtt Budapesten elhunyt Várnai György, Munkácsy-díjas karikatúrista, az Új-Ludas nyugdíjas munkatársa.

Rembrandt, Rubens, Goya, Velazques Szentesen

Nem valóságukban és nem az eredeti dollármilliókat érő képeikkel. Hanem azokkal a „megszólalásig hű” másolatokkal, amelyeket Balló Ede festőművész készített a századforduló környékén azzal a szándékkal, hogy az európai művészettörténet legszebb festményeivel látványával megajándékozza az egyszerű embereket. A Szépművészeti Múzeum tulajdonában lévő képek az elmúlt évtizedekben eldugott raktárak mélyén porosodtak. A szentesi Hegedűs László Helyőrségi Klub vezetői felkutatották azokat, Katona Imre és Bíró József pedig a restaurálást vállalták, hogy mihamarabb közönség elé kerülhessenek az igényes másolatok.

Európai korrespondenciák

Egyszer volt, hol nem volt, élt egyszer a 18. század első harmadában Londonban egy William Hogarth nevű művész, aki 1733-ban népszerű grafikai sorozatot készített Az aranyifjú története címmel. A nagyvárosi élet léhaságát, romlottságát, a pénzhajhászó, erkölcsstelen fiatalember típusát örököltette meg nyolc, pompás gazdagságú lapján. A nagy örökséghez jutó ifjú a világi örömeinek áldoz, látogatja a szabóságokat éppúgy, mint a bordélyházakat, a kocsmákat csakúgy, mint a szerencsejátékok bűnbarlangjait – hogy végül is immár anyagilag, testileg és szellemileg tönkremenne egy ronda, öreg és gazdag nő vegegyen feleségül, s végső tragédiájának helyszíné a börtön, majd az örültek háza.

Mintegy két évszázaddal később akadt egy újabb művész, David Hockney, aki 1961 és 63 között megjelentette az Egy ficsúr útja című, 16 rézkarcból álló képsorát. Bevallottan nagy elődje, Hogarth metszeteinek ihletésével. A vizuális beszámoló követi a két évszázaddal előbbi történetet, csak a 20. század második felének nagyvárosi világába helyezi a történéseket. Élményanyag New York-i utazásából származik, „tanmeséi” modern grafikai és szellemi koordináta-rendszerben születnek. Technikája szándékosan töredezt, érzékeny, izgékony vonalak, fekete és piros foltok változatos faktúrája építi a kompozíciót. A lapokon pontosan követhető a hogarthi epizódok,

történetek. Kiderül, ha a történelem nem is ismétli magát, de a spirálnak megfelelően néha meglehetősen erősek utalásai. Éppen ezért kínál rangos szellemi izgalmat és nemesítő játéklehetőséget a Móra Ferenc Múzeum második emeleti kiállítótermében a Hogarthtól Hockneyig című kiállítás, melynek anyagát a British Council bocsátott a szegedi intézmény rendelkezésére.

A Kass Galériában az alapító művész, Kass János pálcikaszobraiból, dombornyomásaiból és Kurtágh György Játékok című művéhez készített kotta-kompozíciókból látható ugyan-csak izgalmas tárlat. Kass a 70-es évek elején – megérintve a modern kor tömeg-élményétől és az arctalanává váló emberiség rémétől – elkészítette szellemi mentőövét, a Fejek című sorozatot. A tömegben feloldódó egyéniség elveszethetőségét cáfolandó adta oda ezeket a preselt műanyag fejeket barátainak, ismerőseinek, művésztársainak, akik azzal, hogy rajtuk hagyták kézjegyüket (ujjlemonyatukat, rajzaikat, verssorait), személyiséggé varázstolták, egyéniséggé teremtették az egyenfejeket. Egy évtizeddel később ismét a tömegélményt kottázta, ezúttal krómaccélból, rézből formált pálcikaemberekkel, drótfigurákkal. A stilizációs lehetőségek mestermunkái, a variációs lehetőségek végtelenségének bizonyításai ezek a szobrok.

Ugyanakkor – éppen mert a Kurtágh-lapokkal együtt mutatja be – kínálja a párhuzamot a zenével, a kottázható valósággal, a kozmosz zenéjével. Dombornyomatainak hófehér mezeje ezeknek a szobroknak lenyomat-sorozata, jelek egy végtelen papirusztekercsen. Írás arról, hogy a 20. század végén milyen fenyegettségek, fájdalmak és remények éltek bennünk, erre a Földre és erre az időre száműzött embereknek.

Kass János tudatos és következetes művész. Erről tanúskodnak szerteágazó tevékenységének alkotásai. Gyakorta gondolkodik sorozatokban, egymáshoz szokosan vagy lazán kapcsolódó mű-együttesekben. E mostani szobor- és nyomtatkiállítása is ezt erősíti a látogatóban.

A párhuzamosok nemcsak a végtelenben találkoznak. Ahogy Hockney felfedezte kétszáz évvel korábbi kollegáját, úgy érzett rá e problematikának fontosságára Kass János, akinek döntő érdemei vannak abban, hogy a magyar képzőművészetnek híre-rangja van Angliában és hogy az angol képzőművészet megjelenik Magyarországon. Holnap, a Móra Ferenc Múzeumban, délután 2 órakor Kortárs angol képzőművészet címmel videobemutatóval egybekötött előadást tart.

T. L.

Kihívás

Mondta vala a mi Esterházy Péterünk Amerikában a magyar irodalom után érdeklődő és intelligens amerikaiaknak, hogy azért van válságban a magyar irodalom, mert a rendszerváltás után megszűnt az a hatalom, amellyel szemben ellenállhattak remek tollforgatóink, illetve már nincsen miért bújtatva, mármint a sorok között írni. Erre aztán Konrád György rendkívül szellemesen azt válaszolta, hogy hát ez nem teljesen így van, és inkább ő eddig is a sorokban írt, valamint az írók mindig is az tartja „fogságban”, hogy talán holnap vagy holnap után felfedez valami olyat, amire ma még nem is gondolt. Aztán Domokos Mátyás egy lapunknak adott interjújában elmondja, hogy az utóbbi évtizedek irodalma azért nem tudott igazán nagyot „dobni”, mert folyton „valami” ideológia ellen vagy mellet hajtotta felmutatni „magát”, az esztétikai szempontok pedig egészen az utolsó sorban bandukoltak. Ebből a három vélekedésből sokféle konklúzióra juthatunk. De egy biztos, hogy a magyar írók az elkövetkezendő esztendőben – válság ide, válság oda – rejtélyes és nagy feladat előtt állnak. Ezenfelül jómagam is osztom Domokos Mátyásnak azt a meglehetősen igaznak tűnő állítását, hogy sem a kultúra, sem az írók nincsenek válságban, legfeljebb a kultúrában „mozgó” emberek és intézmények, illetve az írók lehetnek válságban. Látva a válság jeleit, a túlfutott és a válság igazi arcát olykor sértődöttséggel takargató tollforgatókat, úgy gondolom, ahogy minden válság termékeny, így ez is az lesz. Talán végre irodalom és nem politikai ellenlábás lesz az írás művészete, különben a nemzetközi porondon kevéske megértésre találhatunk. Jól példázza ezt Faludy György megjegyzése, miszerint a legtöbb francia Arany Toldijából csak annyit ért, hogy ím egy erős, de buta ember története. Akkor pedig örömmel kéne fogadnunk ezt az úgynevezett válságot, hogy már nem kell a sorok között, a szépirodalomban folytatni a politikai csatákat. Különben van még bőven kihívás a hatalom elnyomásán kívül, még pedig az, hogy egyetlen életünk van, és gondolom, ezt talán a világ összes országában megértik.

PODMANICZKY SZILÁRD